

Узагальнення результатів діагностичного експерименту доводить, що процес адаптації до музичного навчання першокурсників пов'язаний з певними труднощами. Найбільш розвиненими є показники комунікативно-діяльнісного критерію, який забезпечує встановлення взаємовідносин із суб'єктами художньо-педагогічного середовища. Дещо нижче результати розвиненості мотиваційно-емоційного критерію: існує достатньо висока мотивація до музичного навчання, але позитивне ставлення до освіти не розглядається першокурсниками у контексті майбутньої професійної діяльності вчителя музики. Значно нижчими є прояви показників когнітивно-інтерпретаційного і рефлексивно-аксіологічного критеріїв. Особливих труднощів студенти зазнають щодо інтелектуально-художньої складової навчальної діяльності, що проявляється у малопереконливій, слабо осмисленій інтерпретації (інструментальній, вокальній) музичних творів і пов'язана з низьким рівнем розвиненості умінь інтелектуально-емоційної «переробки» навчально-художньої і музично-теоретичної інформації; неготовністю будувати власні стратегії щодо індивідуально пошуково-пізнавальної діяльності у галузі музичного навчання; недостатнім усвідомленням відповідальності щодо досягнення цілей у навчанні; часто неадекватною самооцінкою результатів навчальної діяльності. Результати діагностичного експерименту свідчать про переважання середнього і низького рівнів розвиненості адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у вищій школі.

Література

1. **Кузьмінський А. І.** Педагогіка вищої школи : [навч. посібник] / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
2. **Олексюк О. М.** Музично-педагогічний процес у вищій школі / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К.: Знання України, 2009. – 124 с.
3. **Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва: Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін : [навч. посібник] / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
4. **Рудницька О. П.** Педагогіка: загальна та мистецька : [навч. посібник] / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

УДК 781.1

Миколінська С.І.

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ СЛУХОВОЇ УВАГИ В МУЗИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В статтє рассматривается структура музыкально-слухового внимания, компонентами которой являются концентрация, устойчивость, объём, переключение, избирательность и распределение. Также рассматриваются функции музыкально-слухового внимания: мотивационно-поисковая, регулятивно-корректирующая и контрольно-оценная.

Ключевые слова: *музыкально-слуховое внимание, структура музыкально-слухового внимания, функции музыкально-слухового внимания.*

Провідну роль у вихованні слухачів і виконавців музики відіграє слухова увага, виступаючи умовою ефективності перебігу та наслідків музичного процесу. Розвинена музично-слухова увага є обов'язковою умовою осягнення й переживання музичних творів, виразного та вірного їх виконання, музичної імпровізації, оцінного ставлення до явищ музичної культури.

Проблему уваги розглядали Ф.М.Гоноболін, М.Ф.Добринін, Ю.Б.Дормашев, А.Кличов, І.В.Страхов, В.І.Страхов, С.Л.Рубінштейн та інші, які досліджували її сутність, властивості та зв'язок з особливостями індивіда. Функції та структуру уваги визначали І.В.Страхов, С.Максименко, М.М.Лила, К.В.Мішанова та інші науковці. Проблема „слухової уваги” досліджувалася у психофізіологічному напрямку вченими Е.Д.Хомською, І.А.Вартанян, А.В.Бару, О.Р.Лурія. В музичній педагогіці питання слухової уваги і, зокрема, її структури та функцій спеціально не досліджувалися.

Отже, актуальність обраної теми зумовлюється потребами практики і недостатністю науково-методичної розробки структури та функцій слухової уваги в музичній діяльності.

Музично-слухова увага розглядається нами як різновид психічної діяльності особистості, що забезпечує регуляцію слухового сприйняття, аналіз та синтез звукових об'єктів (музичного твору, фрагменту, звука тощо).

Питання структури уваги досліджувалося різними вченими. М.Ф.Добринін виокремлює такі характерні сторони уваги, як стійкість в поєднанні з спрямованістю свідомості, обсяг, розподіл та переключення. С.Максименко, М.М.Лила, К.В.Мішанова розглядають структуру даного психологічного феномену як внутрішньо-функціональну цілісність, утворену взаємозв'язками її основних властивостей – обсягу, стійкості, інтенсивності, концентрації, розподілу, коливання, переключення уваги.

С.А.Лукомська в дослідженні вербальної форми уваги визначає ядром її структури такі властивості, як стійкість та концентрацію.

На думку І.В.Страхова, особливості структури уваги в процесі діяльності визначаються такими факторами:

- 1) особливості взаємозв'язку різних властивостей уваги;
- 2) динаміка процесу зосередження;
- 3) рівень (ступінь) спеціальної підготовки до даного виду діяльності;
- 4) ступінь складності роботи, яку треба виконати;
- 5) мотивація діяльності, передумови зосередження.

І.В.Страхов, вивчаючи увагу в різних видах діяльності, визначає її структуру в єдності змісту і форми зосередження, виокремлюючи прості та складні структури уваги. На його думку, емоційно-мимовільне зосередження, не потребуючи попередньої організації включення в діяльність, є прикладом простої структури уваги. Інтелектуально-вольова увага, вмщуючи попередню настройку перед включенням в діяльність та розумово-вольову регуляцію, є прикладом складної структури.

Вчений також підкреслює думку про те, що у видатних музикантів-виконавців структура уваги неоднакова, вона має психологічні індивідуальні відмінності, які залежать від творчого процесу.

На основі аналізу поглядів різних вчених ми визначаємо структуру музично-слухової уваги, утворену взаємозв'язками її властивостей. Вона вмщує наступні компоненти:

1. **Концентрація** – характеризує ступінь слухо-розумового зосередження на музичному об'єкті (наприклад: звук, співзвуччя, музичний мотив чи твір цілком тощо) і виявляється в мірі інтенсивності, активності слухання, заглибленості особистості в слухацьку діяльність.

2. **Стійкість** – часова характеристика, що визначає тривалість збереження цілеспрямованої музично-слухової уваги на певному музичному об'єкті чи формі музичної діяльності. Стійка музично-слухова увага визначається рівнем захисту від інших об'єктів, які в даний момент є другорядними, відволікаючими. Оскільки музичний твір розгортається у часі, то наявність стійкої музично-слухової уваги є особливо важливою умовою для оптимального відображення музичного об'єкту, послідовного пізнання особливостей музичної тканини під час слухання, здійснення послідовного пізнання особливостей музичного виконавства та контролю його результатів.

3. **Обсяг** – кількість музичних об'єктів, які слухач може почути та усвідомити одночасно з достатньою чіткістю, зокрема: а) усвідомлення кількості звуків в інтервалах, тризвуках, акордах; б) визначення кількості та складу музичних інструментів в оркестрових чи ансамблевих творах.

4. **Переключення** – процес свідомої зміни спрямування слухацької діяльності з одного музичного об'єкту на інший. Переключення музично-слухової уваги зумовлюється переходом від одних установок музичної діяльності до інших, які відповідають новим вимогам. Така цілеспрямована зміна відбувається як під впливом вказівок вчителя (вплив подразників другої сигнальної системи – за І.П.Павловим), так і власними установками слухача, його програмою дій.

5. **Вибірковість** – свідоме виокремлення в процесі сприйняття із музичного твору (музичної тканини) певних елементів, які відповідають попередньо визначеним ознакам (зокрема, виокремлення музичним слухом певного звука в поспівці чи пісні, спрямування слуху на попередньо означений музичний елемент чи фрагмент твору тощо). Вибір певних музичних ознак залежить від слухацьких очікувань, відповідно до яких вибірковість музично-слухової уваги забезпечує у свідомості слухача більш чітке, ясне відображення окремого звука, музичної фрази, певного засобу музичної виразності, тембру певного інструменту у творах, що виконуються в ансамблі чи оркестрі тощо.

6. **Розподіл** – здатність до одночасного сприймання двох і більше музично-звукових ліній чи джерел музичного звуку (звучання різних партій в багатоголосних музичних партитурах, звучання окремих мелодичних ліній твору з поліфонічною чи гомофоно-гармонічною фактурою тощо). Розподіл музично-слухової уваги передбачає диференціацію слухачем звучання музичного твору, а також контроль продукту власної виконавської діяльності у колективних формах музикування, коли необхідно одночасно слухати і контролювати власне виконання і узгоджувати його з виконанням

інших учасників (спів в унісон, дотримання різних видів ансамблю – ритмічного, динамічного, темпового, тембрального тощо).

На актуалізацію всіх означених компонентів музично-слухової уваги – концентрацію, стійкість, обсяг, вибірковість, переключення та розподіл – впливають передумови, які можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх передумов ми відносимо особливості музичного об'єкту (його тривалість та музичні характеристики, слухання цікавої, доступної для розуміння музики), рівень складності музичного об'єкту для пізнання, зміст та рівень доступності чи складності музичної діяльності, сприятливість чи несприятливість умов навколишнього середовища (галас, несвіже повітря, несприятливий температурний фон повітря тощо).

До внутрішніх, особистісних передумов, що сприяють актуалізації компонентів музично-слухової уваги, ми відносимо міру активності особистості в музичній діяльності (усвідомлення слухачем важливості виконання слухацького завдання, зацікавлення музичним об'єктом), ясність нового завдання для особистості, особливості сприймання слухача (вміння слухачів зосереджуватися, наявність досвіду музично-слухової діяльності), індивідуальні можливості слухача щодо виконання музичного завдання (розвиток вмінь та навичок). Слід зазначити, що першочергова роль серед внутрішніх передумов актуалізації властивостей музично-слухової уваги належить стану здоров'я слухача в момент слухання.

Актуалізація структурних компонентів музично-слухової уваги відбувається у мимовільному, довільному та післядовільному її видах у відповідності до особливостей музичної діяльності: в кожному окремому випадку провідним є певний компонент музично-слухової уваги. Високий рівень розвитку кожного з компонентів виступає фактором успішності виконання музично-слухових завдань: усвідомлення та систематизації музично-слухових вражень, розвитку музичного сприймання тощо. Отже, сформованість всього структурного комплексу властивостей музично-слухової уваги є необхідною умовою розвитку та формування даного психічного феномену.

Функції музично-слухової уваги :

1. **Мотиваційно-пошукова** – дана функція слухової уваги дозволяє здійснювати пошук та відбір об'єктів зосередження звукової природи відповідно до мети завдання чи змісту діяльності. Відбувається «відсіювання», гальмування з поля зору чи слуху інших об'єктів, абстрагування від всього, що не стосується реалізації мети слухової діяльності (дана функція слухової уваги актуалізується у завданнях на впізнавання знайомого музичного твору чи його фрагменту, під час пошуку та виокремлення слухом потрібного музичного елемента із цілісного музичного звучання, диференціація музично-слухового потоку).

2. **Регулятивно-коректуюча** – дана функція дозволяє за допомогою зовнішнього акустичного зворотного зв'язку та операцій мислення (аналіз, порівняння тощо) здійснювати: а) аналіз та корекцію продукту музично-слухової діяльності, зіставляти результати музично-слухової діяльності з еталоном, виявляти невідповідність якого-небудь елемента, що складає процес і результат слухової діяльності, до даного взірця і вносити для його усунення необхідні зміни; б) зберігати слухову концентрацію протягом потрібного, зокрема тривалого проміжку часу; в) регулювати оптимальну силу зосередження відносно міри (ступеня) складності завдання; г) здійснювати саморегуляцію слухової активності; д) забезпечувати своєчасне реагування на помічені відволікання від заданої мети під час слухання музики.

3. **Контрольно-оцінна** – полягає у здійсненні контролю та оцінки продукту музично-слухової діяльності за допомогою зовнішнього акустичного зворотного зв'язку, застосовуючи операції внутрішньої, центральної переробки інформації. Дана функція музично-слухової уваги забезпечує :

- зіставлення результатів музично-виконавської діяльності з еталоном;
- оцінювання відповідності пошуку музичних об'єктів до цілей завдання;
- оцінювання результатів музично-виконавської діяльності (доцільність вибору засобів музичної виразності, досягнення ансамблю – інтонаційного, ритмічного тощо).

Функції музично-слухової уваги актуалізуються в процесі активного слухання та виконання музики, але в різній мірі – залежно від цілей музичної діяльності.

Отже, розвинений комплекс всіх властивостей та функцій музично-слухової уваги є необхідною умовою для актуалізації та формування довільної та післядовільної її форм.

На закінчення підкреслимо, що визначення структури та функцій музично-слухової уваги має теоретичну та практичну значимість, дозволяючи усвідомлено підійти до визначення показників та рівнів її сформованості у слухачів та до розробки та обґрунтування методів, педагогічних умов формування музично-слухової уваги.

Подальший напрямок розробки дослідження передбачає розробку методики формування слухової уваги молодших школярів в музичній діяльності.

Література

1. **Баскакова И.Л.** Внимание дошкольника, методы его изучения и развития. Изучение внимания школьников. – М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. – 64 с.
2. **Лукомская С.А.** Этапы развития внимания и его психофизиологическая характеристика: Автореф. дис... канд. психофизиол. наук. - Л., 1979. – 25 с.
3. **Мишанова К.В.** Возрастные и индивидуальные особенности организованности внимания младших и старших подростков: Автореф. дис... канд. психол. наук. – М., 1970. – 20 с.
4. **Ростовський О.Я.** Методика викладання музики у початковій школі. Навчально-методичний посібник. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 216 с.
5. **Страхов И.В.** О психологической структуре внимания // Вопросы психологии внимания. В. VIII. – Саратов, 1976. – С. 3 – 17.
6. **Страхов И.В.** Воспитание внимания школьников. М.: Гос. учебно-пед. изд-во министерства просвещения РСФСР, 1958. – 128 с.
7. **Страхов И.В.** Значение структуры уроков музыки для организации внимания школьников // Формирование музыкально-слуховых представлений. Вып. 2. – Саратов, 1973. - С. 4 – 12.
8. **Увага дитини** / Упорядник: С.Максименко, Л.Терлецька, О.Главник. – К.: Главник, 2004. – 112 с. – (Психологічний інструментарій). Бібліогр.: с. 105 – 109.

УДК: 378.978+78

Чжао Сін

МУЗИЧНА ІНТОНАЦІЯ ЯК КАТЕГОРІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Автор раскрывает понятие «интонация» в теории музыковедения, доказывает сущность музыкальной интонации как категории музыкальной педагогики, показывает основные аспекты исследования этого феномена в музыкальной педагогике и определяет стратегию исследования исполнительской интонации в профессиональном фортепианном обучении будущих учителей музыки.

***Ключевые слова:** интонация, музыкальная интонация, исполнительская интонация, профессиональное фортепианное обучение будущих учителей музыки.*

Музична педагогіка як наукова галузь має свої категорії, що вважаються найбільш суттєвими, ключовими, тобто відображають або визначають основні музичні явища, процеси, які постійно знаходяться в полі зору науковців. До таких категорій відносяться музичне мислення, музичне сприйняття, музична інтонація. Відомо, що музика – мистецтво звукового інтонування, яке відбиває образ дійсності засобами, що створюються в певних культурних історичних реаліях. Саме ці фактори сприяють різноманітності музичної інтонації. Музична мова кожного композитора має свої ритмо-інтонаційні стильові особливості, які також створюються і розвиваються внаслідок більш узагальнених явищ мистецтва: за напрямом національної приналежності та культурно-часового простору.

Не зважаючи на те, що категорія «музична інтонація» достатньо досліджувалась і в музикознавстві, і в музичній педагогіці, на сьогодні у фаховій підготовці майбутніх учителів музики з Китаю, що навчаються в Україні, спостерігається відсутність розуміння музичної інтонації та навичок її втілення у виконавстві європейської або слов'янської музики. Вона залишається поза увагою виконавського процесу, поступаючи місцем технічній стороні виконавства, питанням вивчення тексту на пам'ять тощо. З точки зору педагогів-практиків, українські студенти також на початку навчання в університетах мають певні недоліки виконавської підготовки саме в аспекті виразно-художнього інтонування. Отже можна визначити проблему музичної інтонації, як таку, що відбиває існуюче протиріччя між достатньо уважним ставленням наукової музичної думки до категорії музичної інтонації і відсутністю методично узгодженого забезпечення процесу формування навичок музичного інтонування у студентів в процесі виконавської фахової діяльності.

Таким чином актуальність зазначеної проблеми обумовлена тим, що для майбутнього вчителя музики як в Україні, так і в Китаї категорія музичної інтонації виступає в різних аспектах фахового навчання: у виконавському процесі як сегмент його художньо-інтерпретаційного забезпечення; у